Arvydas Asadauskas

GREIŽĖNŲ PLOKŠTINIS KAPINYNAS

1990-1991 metais Tauragės raj., Lauksargių apylinkėje, šalia Greižėnų kaimo, netoli Jūros upės, 200 metrų į šiaurę nuo Oplankio ir 1 km į pietryčius nuo Rygos -Tilžės plento LII archeologinė ekspedicija atnaujino Greižėnų kapinyno tyrinėjimus, pradėtus prieš 90 metų, vokiečių archeologo A. Becenbergerio (1851- 1922). Mokslininkas sužinojo, kad vietiniai gyventojai, kasdami smėlį statyboms randa įdomių senienų. Per du 1897-1898 metų sezonus A. Becenbergeris ištyrė 200 kv. m. ir rado 16 griautinių bei vieną degintinį kapą (?). Rastas įkapes: ietigalius, vienašmenį kalaviją (greičiausiai kovos peilį), storagales apyrankes, lankines ilgakojes seges, antkaklės, gintaro karolius bei dirbinius, mokslininkas datavo IV- VIIa. Medžiaga buvo perduota muziejui "Prussia" Kenigsberge.

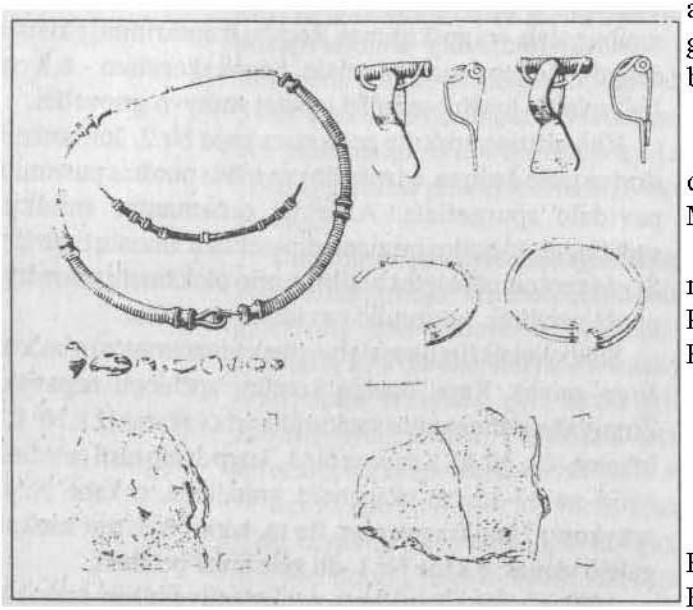

Greižėnų kapinyno moters kapo Nr.18 įkapės

Vėliau radiniais domėjosi vokiečių archeologas K.Engelis, ir A. Becenbergerio

atvežtąją medžiagą datavo II-VIII bei XII-XIII a.

Antrojo Pasaulinio karo metu visi Greižėnų radiniai dingo ir, kadangi randami tik jų trumpi aprašymai autoriaus ataskaitoje bei paminėjimai kitų mokslininkų darbuose, tiksliau datuoti rastą medžiagą neįmanoma.

Naujam tyrinėjimui Greižėnų kapinynas pasirinktas neatsitiktinai - suintrigavo 1897-1898 metų darbų rezultatai, iki šiol buvusios neaiškios kapinyno ribos ir noras patikslinti prieštaringą dirbinių chronologiją. Be to šalia kapinyno aptikta senovės gyvenvietė, kuri su Oplankio piliakalniu sudaro vieningą kompleksą.

1990-1991 metais įvairiose kapinyno vietose buvo ištirtas 550kv. m. plotas. Nuėmus velėną rasta daug nedidelių lipdytinės ir keletas žiestos keramikos šukių bei gana stambių gargažių gabalų.

1990 metais tirtame 50 kv. m plote, 20 cm gylyje nuo žemės paviršiaus buvo rastas vienas moters kapas Nr. 18 (pratęsus ankstesnių kapų numeraciją).

Mirusioji palaidota aukštielninka, galva orientuota į pietryčius 156 laipsnių kryptimi. Kojos ir rankos ištiestos. Viršugalvyje rastas vėrinys, susidedantis iš sidabrinio kibirėlio pavidalo kabučio ir emalės bei gintaro karolių. Vėrinį užbaigė sidabrinis dviejų dalių kūgio formos kabutis. Sprendžiant iš radimo aplinkybių (in situ), radinys galėjo būti galvos papuošalo sudėtinė dalis.

Archeologiniais duomenimis galvai papuošti rytų Lietuvoje naudoti antsmilkiniai, vidurio Lietuvoje- apgalviai, vakarų Lietuvos ir Nemuno deltos teritorijos laidojimo paminkluose aptinkamos -žalvariu ir sidabru papuoštos kepuraitės bei apgalviai. Nemuno deltos kultūros kapinynuose V - VI a. kepuraitės ar kita galvos danga dažniausiai buvo puošiamos sidabriniais, alaviniais cilindriukais, skardelėmis, kabučiais (Greižėnai, Tauragės raj. kapai Nr. 13,14,18, Vidgiriai, Šilutės raj. kapai Nr. 11, 16,19). Greičiausiai kepurėles gamindavo iš storo vilnonio

audinio arba odos puošdami jas kartais, ornamentuotais metaliniais, gintariniais, stikliniais įvairių formų dirbiniais.

Greižėnų moters kaklą puošė vėrinys iš sidabrinių (ar alavuotų) įvijų ir mėlyno stiklo karoliukų, o taip pat žalvarinė sidabruota žieduotoji antkaklė su kilpele ir kabliuku. Tokio tipo antkaklės, žalvarinės, sidabrinės su kiek storėjančiais, viela apvyniotais galais ir kilpele bei kabliuku V-VIa. gana dažnas papuošalas. Jų radimo arealas platus, aptinkamos vakarų ir vidurio Lietuvoje, prūsų genčių teritorijoje, Sambijoje, rečiau buvusiose jotvingių - sūduvių žemėse. Antkaklės dažnai buvo puošiamos žiedeliais, todėl kartais vadinamos žieduotomis.

Krūtinės srityje rastos dvi žalvarinės lankinės segės trikampėmis kojelėmis. Rankas puošė dvi žalvarinės storagalės apyrankės. Segių užkabos buvo prilituotos prie kojelių greičiausiai naudojant alavą arba nenustatytos kilmės klijus. Alavas galėjo būti naudotas padengiant ir kaklo apvaros įvijas. Alavo vartojimas pastebėtas jau II-IIIa. vakarų Lietuvoje, V-VIIIa. jis paplinta gerokai didesnėje teritorijoje. Netoli Greižėnų esančiuose Dauglaukio, Tauragės raj. I-IIIa. ir Vidgirių, V-VIa. kapinynuose aptiktuose dirbiniuose taip pat pastebėta litavimo technologija.

Mirusiosios galvūgalyje, jau už kapo kontūro, buvo akmenų konstrukcijos dalis, kuri galėjo būti kapo sudėtine dalimi arba naudota kapo vietai pažymėti. Panašias akmenų konstrukcijas kapinyne mini ir A. Becenbergeris. Netoli kapo iš karto po velėna atidengtos 4 apie 100 cm skersmens laužavietės, kurių turinį sudarė labai smulkūs lipdytinės keramikos fragmentai ir nedideli angliukų gabaliukai. Visos laužavietės buvo 35-40 cm giliau nei kapo dugnas. Labai smulkūs keramikos fragmentai neleido bent apytikriai jų datuoti.

1991 metais toliau tiriant kapinyną vėl pastebėtos 10 tokio pat skersmens laužaviečių (jų numeracija pradėta Nr. 5), nors kapų, išskyrus pavienius radinius, (kovos peilio

fragmentą, ietigalio įmovą, dviejų žalvarinių segių įvijas ir vieną nedidelį peiliuką) daugiau nerasta. 1990-1991 metų laužavietės tarsi sudarė vieningą sistemą, išdėstytą apskritimu ir šalia besitęsiančia tiesia linija. Keliose iš jų aptikta gana stambių lipdytinės lygiu ir grublėtu paviršiumi keramikos šukių, tačiau rekonstruoti puodų nepavyko, nes daugelis jų buvo skirtingos formos. Panašios keramikos rasta pietų Lietuvoje bei Lenkijos teritorijoje, kur ji datuojama ankstyvuoju geležies amžiumi. Tokiu būdu peršasi netikėta išvada, kad rastos laužavietės gali būti nevienalaikės su kapu Nr. 18 ir nepanašu, kad tai apeiginiai laužai degę laidojimo ar šermenų metu, bet priklausė ankstyvojo geležies amžiaus gyvenvietei. Vėliau šioje vietoje buvo įrengtas kapinynas.

Kiekvienoje laužavietėje rasta daug degėsių ir smulkių angliukų, o laužavietėje Nr. 13 ir paukščių kaulų bei bebro dantų. Įdomus radinys aptiktas laužavietėje Nr. 5. Tai akmeninis galąstuvas, padarytas iš abiejose pusėse atskelto akmens. Jis stačiakampis 1, 15 cm storio ir 12, 5x6, 5 cm dydžio.

1990-1991 metų medžiaga negausi, kadangi kapinynas visiškai suartas ir tik remiantis vienu kapu bei pavieniais radiniais galima nedaug patikslinti kapinyno chronologines ribas. Kapo Nr. 18 radiniai - apyrankės storėjančiais galais yra ankstyvo tipo ir datuotini Va. viduriu bei antrąją puse. Lankinės segės su trikampe kojele, antkaklė su kilpele ir kabliuku yra tipiški to paties Va. antrosios pusės dirbiniai, kurių chronologija nekelia abejonių.

A. Becenbergerio publikacijoje pateikti radiniai visiškai neprieštarauja siūlomai chronologijai, ir kyla klausimas kuo rėmėsi K.Engelis, datuodamas Greižėnų radinius XII-XIIIa.?